

Мар'яна АНДРИЦ¹

ПРИНЦИП РІВНОСТІ В РІШЕННЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Проаналізовано реалізацію принципу рівності в процесі конституційного судочинства сучасної України. З'ясовано, що такий принцип набув свого зовнішнього закріплення в рішеннях Конституційного Суду України: 1) рівність громадян перед законом, яка не виключає диференціації правового регулювання, гарантується заборонаю «негативної дискримінації» та за обсягом не є абсолютною; 2) рівність кожного (тобто громадян України, іноземців, осіб без громадянства) перед судом, у тому числі рівність усіх учасників судового процесу; 3) рівність громадян в обов'язках, що означає їх рівну підлеглість законам України; 4) рівність (рівнозначність) прав і свобод, проявами якої є рівність матеріальних і процесуальних прав, рівність позитивних і негативних прав.

На основі аналізу рішень Конституційного Суду України виявлено низку «онтологічних факторів», які обумовлюють принцип рівності і є методологічно важливими для його правової характеристики. Перший із запропонованих факторів — сфера суспільного життя, тобто ділянка суспільного простору, яка стала «дискримінаційно вразливою», у зв'язку з чим систематизовано юридичні позиції Конституційного Суду України, що стосуються принципу рівності у сфері реалізації виборчих прав, трудових прав, права власності тощо. Другим фактором можна вважати особливості (характер) юридичних прав, які перебувають «в зоні дискримінаційного ризику», що позначається на функціях окремих юридичних засобів забезпечення рівності, зокрема

¹ аспірантка,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
andryts_m@ukr.net.

функціях так званих законодавчих цензів. Третім фактором розглядається взаємозв'язок прав людини і громадянина. Обґрунтовується залежність змісту і обсягу принципу рівності від спільної реалізації права на освіту і права на вільний розвиток своєї особистості; права на житло і свободи пересування та вільного вибору місця проживання. Четвертим фактором змістовної наповнюваності принципу рівності є критерії диференціації правового регулювання, а саме: «доцільність» (економічна, політична, соціальна), «виправданість у демократичному суспільстві» та «обґрунтованість». П'ятий фактор пов'язується зі специфікою гарантій забезпечення досліджуваного принципу, з-поміж яких — «доступність», «безоплатність» освіти, медицини. Шостим фактором є зіставлення принципу рівності з іншими принципами права, зокрема з принципами справедливості, свободи, презумпції невинуватості та неприпустимості притягнення особи до відповідальності за відмову давати проти себе показання.

Ключові слова: верховенство права, принципи права, права і свободи людини, Конституційний Суд України, принцип рівності.

Отримавши своє нормативне визнання у Декларації незалежності США 1776 року та Французькій декларації прав людини і громадянина 1789 року, принцип рівності завжди полі перебувають під пильним оком юридичної науки як основоположна цінність, що впливає з людської гідності і складає основну суть ідеї права [1, с. 122], одна із фундаментальних конституційних вимог, важлива умова існування правової держави [2, с. 74]. Проте особливого значення набув вказаний принцип у контексті ідеї верховенства права [3]. Оскільки верховенство права визнається однією із засад діяльності Конституційного Суду України [4] (КСУ), то його належне забезпечення, а відтак — і втілення принципу рівності викликають посиленій науковий інтерес.

Означена проблематика знайшла своє відображення у працях таких вчених, як: І. Волховська, О. Гришук, Ю. Євтошук, Н. Оніщенко, О. Панкевич, С. Погребняк, С. Рабінович, Є. Черняк, С. Шевчук, — які досліджували поняття, властивості, нормативне забезпечення, різні аспекти юридичної реалізації принципу рівності, зокрема у конституційному судочинстві України, а також його взаємозв'язки з такими принципами, як справедливість, пропорційність. Проте низка питань філософсько-правової характеристики цього принципу залишаються відкритими.

Відповідно *метою статті* є аналіз рішень КСУ під кутом зору виявлення онтологічної обумовленості й антропологічної зорієнтованості принципу рівності.

В основу сучасного розуміння рівності покладено ідею справедливої рівності можливостей, згідно з якою членам суспільства мають бути створені реальні можливості конкурувати з іншими його членами, причому з достатніми шансами на успіх [5, с. 6; 6, с. 71]. Таке розуміння цілком збі-

гається з позицією КСУ: «Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки ...» [7].

Складовими розглядуваної рівності називають різні принципи. Найбільш визнані з них успішно набули свого зовнішнього закріплення (об'єктивації) в процесі сучасного українського конституційного судочинства:

1) рівність громадян перед законом, що «означає рівну для всіх обов'язковість конкретного закону з усіма відмінностями у правах або обов'язках, привілеях чи обмеженнях, які в цьому законі встановлені» [8] і є «конституційною гарантією правового статусу особи» [7].

При цьому наявна рівність: не виключає диференціації правового регулювання, «позитивну дискримінацію» («всі відмінності у привілеях чи обмеженнях щодо різних категорій індивідів, встановлені законом, не можуть бути пов'язані з ознаками, передбаченими ч. 2 ст. 24 Конституції України» [8]), гарантується заборонаю «негативної дискримінації» («зазначений принцип визначає загальне правило неприпустимості встановлення за соціальними або особистими ознаками привілеїв чи обмежень» [8; 9]), за обсягами не є абсолютною [8];

2) рівність перед судом, що засвідчується офіційним тлумаченням ст. 24 Конституції України у взаємозв'язку зі ст.ст. 55, 129 Основного закону України: «Кожен, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства, має гарантовані державою рівні права на захист прав і свобод у судовому порядку та на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку у судах усіх юрисдикцій, спеціалізацій та інстанцій, у тому числі й особа, яка засуджена і відбуває кримінальне покарання в установах виконання покарань» [10];

3) рівність громадян в обов'язках. Цей принцип, на думку С. Погребняка, може бути виведений зі змісту ст. 24 Конституції України і саме таким шляхом пішов КСУ: «проголошуючи рівність усіх громадян перед законом, ст. 24 Конституції України таким чином встановлює і рівну підлеглість усіх громадян законам України» [2, с. 83–84; 11];

4) рівність прав і свобод, проявами якої є:

а) рівність матеріальних і процесуальних прав («гарантована Конституцією України рівність усіх людей у їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод» [10];

б) рівність позитивних і негативних прав («держава, виконуючи свій головний обов'язок — утвердження і забезпечення прав і свобод людини — повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією; з цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні

для задоволення потреб та інтересів людини; при цьому посилена увага має бути зосереджена на особливо вразливих категоріях осіб [12]).

Таке розуміння цілком збігається з положеннями міжнародних актів про права людини, в яких відзначено: «Держави-учасниці Пакту визнають, що «згідно із Загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, яка користується громадянською і політичною свободою і свободою від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими та політичними правами» [13].

З наведеного простежується можливість додаткового структурування принципу рівності стосовно:

а) *суб'єктів*;

б) *об'єктів*, що сприяє максимальному виявленню його антропологічної сутності.

Рівність стосовно суб'єктів. З одного боку, такими суб'єктами є фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства), юридичні особи (як-от: суб'єкти господарювання, політичні партії), тобто ті, чий правовий статус гарантується принципом рівності. Цікавими з цього приводу є міркування М. Козюбри, який висловив окрему, відмінну від викладеної у рішенні, думку з приводу поширення «пом'якшуючої» зворотної дії закону тільки на фізичних осіб: «Офіційне тлумачення КСУ ч. 1 ст. 58 Конституції України не узгоджується з принципом рівності, оскільки ставить фізичних осіб-суб'єктів права (зокрема права власності, яке є одним з основних як для фізичних, так і юридичних осіб) у привілейоване становище порівняно з юридичними особами» [14]).

З другого боку, принцип рівності стосується тих, хто покликаний його забезпечити: коли йдеться про рівність громадян перед законом — це суб'єкти позитивної і негативної правотворчості, коли йдеться про рівність перед судом — це відповідні правозастосувальні органи.

Рівність стосовно об'єктів. Ілюстративним у цьому контексті є рішення № 10-рп/2000 від 28 вересня 2000 р. у справі про приватизацію державного житлового фонду, в якому КСУ розрізняє обмеження прав людини за ознакою місця проживання і обмеження щодо окремих об'єктів державного житлового фонду, які можуть бути передані у власність громадян України: «за змістом статті 24 Конституції України під словосполученням «місце проживання» мається на увазі місце проживання громадян за територіальною ознакою (село, селище, місто чи інша адміністративно-територіальна одиниця), а не конкретне жиле приміщення (будинок, квартири, службова квартира)», тому «включення Законом певних жилих приміщень до переліку об'єктів, що не підлягають приватизації, не може розглядатися як обмеження прав людини за ознакою місця проживання» [11].

З аналізу рішень КСУ також простежується і *низка факторів*, які великою мірою *онтологічно обумовлюють принцип рівності* і теж є методологічно важливими для його філософсько-правової характеристики. Розглянемо їх детальніше.

Перший фактор — сфера суспільного життя, тобто ділянка суспільного простору, що стала «дискримінаційно вразливою». Він визначив необхідність формування правових позицій КСУ щодо принципу рівності у сфері реалізації виборчих прав громадян, трудових прав, права власності тощо. Так, у рішенні № 1-рп/1998 від 26 лютого 1998 р. про вибори народних депутатів України КСУ задекларував: «Основоположні принципи загального, рівного і прямого виборчого права, вільне і таємне волевиявлення громадян України на виборах народних депутатів України становлять конституційну основу правового регулювання виборчого процесу», «принцип рівного виборчого права забезпечується не тільки рівними для всіх громадян засадами участі у виборах та наявністю у них рівної кількості голосів, а й юридично рівним впливом цих голосів на результати виборів», «всім виборцям і всім кандидатам у народні депутати України Конституція надає і гарантує рівні правові можливості для реалізації своїх виборчих прав», а одночасне виборювання мандата народного депутата України у двох виборчих округах — багатомандатному загальнодержавному і одномандатному — порушує рівне виборче право [15].

Згодом ці правові позиції були використані і розвинуті в подальших Рішеннях КСУ, зокрема у справі про поєднання посади в місцевій державній адміністрації з мандатом депутата місцевої ради [16], у справі про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим [17], у справі про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України» [18], у справі про конституційність положень ч. 2 ст. 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва [19], у справі про висування кандидатів у народні депутати України за змішаною виборчою системою [20]. При цьому, як видається, потребує окремого дослідження питання втілення наведених позицій КСУ у новому кодифікованому законі про вибори в Україні [21].

Рішенням у справі про охорону трудових прав депутатів місцевих рад КСУ визнав неконституційною заборону звільнення депутата місцевої ради з ініціативи адміністрації (власника) підприємства, установи, організації, навчального закладу з роботи чи від обійманої посади, за винятком окремих випадків, а також переведення в порядку дисциплінарного стягнення на нижче оплачувану роботу (посаду) без попереднього погодження з відповідною радою, а відтак — урівняв трудові права працівників, які обрані депутатами місцевих рад і здійснюють депутатські повноваження, не пориваючи з виробничою чи службовою діяльністю, та інших громадян і вказав на рівні умови захисту їх прав в судовому порядку [22]. Окрім того, КСУ використав принцип рівності для визначення права на працю, яке «має означати не гарантування державою працевлаштування кожній особі, а забезпечення саме рівних можливостей для реалізації цього права» [8].

У сфері реалізації можливостей, що охоплюються правом власності, можна виокремити юридичні позиції КСУ щодо:

а) рівності суб'єктів права власності і господарювання («встановлене Основним законом право володіння, користування та розпорядження власністю..., як і обмеження державою цього права, має бути рівним для всіх громадян» [23], «для всіх підприємств, створених за участю інвестицій, як вітчизняних, так і іноземних, створюються рівні умови щодо питань валютного і митного регулювання та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів), «поняття «національний режим» і «режим, не менш сприятливий, ніж стосовно власних громадян і підприємств» за суттю є тотожними») [24];

б) рівності усіх форм власності («за Основним законом України держава рівним чином захищає усі форми власності, а кожна з них може мати свої особливості, пов'язані із законодавчо визначеними умовами та підставами виникнення або припинення права власності» [25], «однією з ... особливостей правового режиму державної власності ... є встановлений на певний період мораторій на примусове відчуження майна підприємств» [26].

Другий фактор — характер юридичних прав, які перебувають «в зоні дискримінаційного ризику», а це до певної міри позначається на функціях окремих юридичних засобів забезпечення рівності, зокрема функціях законодавчих цензів. Мова йде про позитивні і негативні права, різний характер яких виявляється у способах їх державного забезпечення (невтручання, з одного боку, й активні забезпечувальні дії — з іншого), і зумовлює різне призначення тих же цензів — кваліфікаційних вимог (особливих умов), які «в одних випадках, коли мовиться про політичні права, можуть мати обмежувальний характер, а в інших, якщо йдеться про громадянські, соціальні, економічні та інші права — можуть сприйматися як нормальне явище, більше того, як гарантія цих прав» [27].

Відповідно КСУ погоджується з обмежувальним характером цензів під час реалізації права на вільний доступ до державної служби чи виборчих прав громадян, зокрема для кандидатів у народні депутати України, претендентів на посаду професійного судді, судді Конституційного Суду України, кандидата на пост Президента України, кандидатів на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що зумовлюється родом і характером діяльності зазначених посадових осіб, і не вважає їх такими, що порушують принцип рівності [28]. Аналогічне рішення прийняв КСУ щодо граничного віку перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування [8].

При цьому КСУ також підтвердив єдиний підхід законодавця до проходження державної служби як в органах державної влади, так і в органах місцевого самоврядування, визначивши право рівного доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування як юридичну можливість, яка не означає негайної і беззастережної реалізації [8].

Подібну, як і у випадку з віковим цензом, позицію висловив КСУ щодо майнового цензу, вказавши, що грошову (виборчу) заставу не можна розглядати як обмеження пасивного виборчого права громадян за ознакою майнового стану. Її встановлення не порушує конституційного прин-

ципу рівності громадян перед законом та рівності їх конституційних прав і свобод, а також принципу рівності політичних партій перед законом [29].

Проте щодо реалізації права на працю цензи, на думку КСУ, виконують інші функції — «соціально лояльні» (а не обмежувальні). Так, у рішення № 14-рп/2004 від 7 липня 2004 р. у справі про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу КСУ наголосив, що конституційний принцип рівності не виключає можливості законодавця під час регулювання трудових відносин встановлювати певні відмінності у правовому статусі осіб, які належать до різних за родом і умовами діяльності категорій, у тому числі вводити особливі правила, що стосуються підстав і умов заміщення окремих посад, якщо цього вимагає характер професійної діяльності. Вікове обмеження для кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації не ґрунтується, як вважає КСУ, на спеціальних вимогах до праці на цій посаді і є дискримінаційним щодо реалізації права на працю. Свою правову позицію КСУ обґрунтував розмежуванням характеру діяльності керівників вищих навчальних закладів та державних службовців [30].

Таку ж соціально зорієнтовану функцію цензів підтвердив КСУ, визнавши конституційним встановлення меншого порівняно з чоловіками пенсійного віку для жінок, які зайняті на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком, і є спеціальною гарантією щодо охорони праці і здоров'я жінок [31].

Третій фактор — взаємозв'язки між правами людини і громадянина, від яких залежить зміст і обсяг принципу рівності. Для прикладу, у рішенні № 5-рп/2004 від 4 березня 2004 р. у справі про доступність і безоплатність освіти КСУ зазначив, що право на освіту гарантується кожній людині на принципах рівності. На виконання положень Конституції України, якими гарантується право людини на вільний розвиток своєї особистості та право на освіту, у законах України про освіту закріплено право на вільний вибір форми здобуття вищої освіти, виду вищого навчального закладу, напряму підготовки і спеціальності, а реалізація права громадян на безоплатне здобуття вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах здійснюється на конкурсній основі. У зв'язку з цим, безоплатність вищої освіти (безоплатність навчання) в державних і комунальних навчальних закладах зобов'язує державу створити відповідні можливості, за яких громадянин України на рівних конкурсних умовах може здобути без внесення плати у будь-якій формі вищу освіту [32].

Таким чином, розуміння рівності у наведеному прикладі узалежнюється спільною реалізацією права на освіту і права на вільний розвиток особистості, у зв'язку з чим використовується техніко-юридична конструкція «рівні конкурсні умови».

Аналогічна ситуація простежується і у випадку взаємодії права на житло зі свободою пересування, вільним вибором місця проживання: «Конституція України встановлює ... різні способи реалізації права на житло і не пов'язує можливості реалізації цього права з постійним про-

живанням особи у тому чи іншому населеному пункті (з місцем проживання) [33].

Четвертий фактор — критерії диференціації правового регулювання, як-от: «доцільність» (економічна, політична, соціальна), «виправданість у демократичному суспільстві» та «обґрунтованість». Джерелами виявлення критеріїв стали Рішення КСУ:

— у справі про віковий ценз, у якому декларується, що «критерієм у законодавчому встановленні кваліфікаційних вимог до віку є доцільність», «встановлення законодавцем граничного віку перебування на відповідній службі є питанням соціальної або економічної доцільності» [28];

— у справі про доступність і безоплатність освіти, в якому КСУ наголошує, що «за Конституцією України ... держава створює умови для підготовки кадрів за основними напрямками відповідно до суспільних потреб ... Виходячи з суспільних потреб та розмірів бюджетних призначень, визначених у законі про Державний бюджет України, формується державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою за напрямками і спеціальностями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів» [32];

— у справі про виборчу заставу: «Розмір грошової виборчої застави встановлюється залежно від майнової спроможності переважної більшості населення країни. Порушення цієї вимоги може суттєво обмежити кількість претендентів на місця в Парламенті, особливо від фінансово мало-забезпечених партій (блоків) та кандидатів у депутати. Проте визначення соціально орієнтованого розміру грошової застави є питанням політичної доцільності» [29];

— у справі про конституційність окремих положень Закону «Про пенсійне забезпечення» ...: «Принцип рівності в правах допускає застосування диференційованого підходу до певних правовідносин, зокрема, залежно від дати набуття відповідного права за умови, що обраний підхід є виправданим у демократичному суспільстві, та за наявності обґрунтованих підстав» [31].

П'ятий фактор — специфіка гарантій забезпечення принципу рівності. Так, наприклад, як гарантії забезпечення рівності КСУ розцінює «Доступність», «безоплатність» освіти, медичної допомоги: «доступність освіти як конституційна гарантія реалізації права на освіту на принципах рівності ..., означає, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту, і держава має створити можливості для реалізації цього права [32]; «безоплатна медична допомога, передбачена Конституцією України, повинна надаватися усім громадянам у повному обсязі, тобто задовольняти потреби людини у збереженні і відновленні здоров'я» [34].

Шостий фактор — співвідношення з іншими принципами права. Так, у рішенні № 1-2019 від 26 лютого 2019 р. у справі про конституційність ст. 368² Кримінального кодексу України КСУ продемонстрував рівний підхід щодо усіх суб'єктів права, вказавши, що «конституційні приписи щодо презумпції невинуватості та неприпустимості притягнення особи до відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів мають застосовуватися рівною мірою

до всіх осіб. Конституція України не допускає звуження чи скасування вказаних гарантій стосовно окремих категорій осіб» [35].

Не менш цікавим є і співвідношення рівності з рівнопорядковими принципами, як-от: «У випадку регулювання соціальних прав із метою забезпечення соціальної справедливості застосування принципу абсолютної рівності може спричинити ситуацію, за якої внесення змін до будь-яких нормативно-правових актів (щодо прав та обов'язків осіб) буде неможливим, та створити загрозу економічній безпеці держави (призвести до негативних фінансових наслідків)»[31].

Наведене дає підстави стверджувати, що філософсько-правова характеристика принципу рівності істотно збагатилася в процесі здійснення конституційного правосуддя, а саме:

— у рішеннях КСУ принцип рівності набув свого зовнішнього закріплення і подальшого розвитку за змістом і обсягом, що вплинуло на його структуру, зокрема дозволило доповнити її складовими, пов'язаними зі специфікою суб'єктів та об'єктів;

— на основі рішень КСУ вдалося виявити низку факторів, які обумовлюють «буття» принципу рівності, з-поміж яких:

1) сфера суспільного життя, тобто ділянка суспільного простору, яка стала «дискримінаційно вразливою»;

2) особливості (характер) юридичних прав, які перебувають «в зоні дискримінаційного ризику»;

3) взаємозв'язок прав людини і громадянина,

4) критерії диференціації правового регулювання, а саме: «доцільність», «виправданість у демократичному суспільстві» та «обґрунтованість»;

5) різновиди гарантій забезпечення досліджуваного принципу;

6) співвідношення принципу рівності з іншими принципами права, зокрема з принципами справедливості, свободи, презумпції невинуватості та неприпустимості притягнення особи до відповідальності за відмову дати проти себе показання;

— завдяки рішенням КСУ досліджуваний принцип так би мовити розкрив повною мірою свою гуманістичну сутність і реалізував свою правову природу як визначальна ідея права.

Список використаних джерел

1. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми. Львів : ЛьвДУВС, 2007. 428 с.
2. Погребняк С. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків : Право, 2008. 240 с.
3. Верховенство права : Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). *Venice Commission : Council of Europe*. URL : <https://bit.ly/2FrKgoj>.
4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
5. Грищук О. В., Бокало Н. І. Генеза ідеї рівності у класичних та некласичних типах праворозуміння. Хмельницький, 2018. 176 с.

6. Загальна теорія права / за заг. ред. М. І. Козюбри. К. : Ваіге, 2015. 391 с.
7. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. № 15–рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/2ZyNjlj>.
8. Рішення Конституційного Суду України від 16.10.2007 р. № 8–рп/2007 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 23 Закону України «Про державну службу», статті 18 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», статті 42 Закону України «Про дипломатичну службу» (справа про граничний вік перебування на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/33lestf>.
9. Рішення Конституційного Суду України від 11.10.2018 р. № 8–рп/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини другої статті 8, другого речення частини четвертої статті 16 Закону України «Про звернення громадян» (справа про звернення осіб, визнаних судом недієздатними). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/2Ff3AVR>.
10. Рішення Конституційного Суду України від 12.04.2012 р. № 9–рп/2012 у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3mfTkx5>.
11. Рішення Конституційного Суду України від 28.09.2000 р. № 10–рп/2000 у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 статті 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (справа про приватизацію державного житлового фонду). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3kduUmc>.
12. Рішення Конституційного Суду України від 01.06.2016 р. № 2–рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3iCoKLG>.
13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/2Zy183x>.
14. Окрема думка судді Конституційного Суду України Козюбри М. І. стосовно рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3bR27AK>.

15. Рішення Конституційного Суду України від 26.02.1998 р. № 1–рп/1998 у справі за конституційними поданнями народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про вибори народних депутатів України). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3irhrqn>.
16. Рішення Конституційного Суду України від 04.12.2001 р. № 16–рп/2001 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини другої статті 12 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» (справа про поєднання посади в місцевій державній адміністрації з мандатом депутата місцевої ради). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/33lhxJG>.
17. Рішення Конституційного Суду України від 17.04.2003 р. № 9–рп/2003 у справі за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини сьомої статті 3 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим» (справа про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/32pzpE8>.
18. Рішення Конституційного Суду України від 24.12.2004 р. № 22–рп/2004 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України» при повторному голосуванні 26 грудня 2004 року» (справа про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України»). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/32n3cgs>.
19. Рішення Конституційного Суду України від 04.04.2012 р. № 7–рп/2012 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України» стосовно рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва. *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/2Ri7EHf>.
20. Рішення Конституційного Суду України від 05.04.2012 р. № 8–рп/2012 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини п'ятої статті 52, абзацу другого частини десятої статті 98, частини третьої статті 99 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про висунання кандидатів у народні депутати України за змішаної виборчої системи). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3iplaVr>.
21. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. № 396–ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7–9. Ст. 48.
22. Рішення Конституційного Суду України від 26.03.2002 р. № 6–рп/2002 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 28 Закону України «Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів» (справа про охорону трудових прав депутатів місцевих рад). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3bUFRpv>.

23. Рішення Конституційного Суду України від 10.10.2001 р. № 13–рп/2001 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 7, 8 Закону України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України», за конституційним зверненням Воробйова В. Ю., Лосєва С. В. та інших громадян щодо офіційного тлумачення положень статей 22, 41, 64 Конституції України (справа про заощадження громадян). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/33mSg1L>.
24. Рішення Конституційного Суду України від 29.01.2002 р. № 1–рп/2002 у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 5 Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» та частини першої статті 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3kicFvX>.
25. Рішення Конституційного Суду України від 12.02.2002 р. № 3–рп/2002 у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» (справа про електроенергетику). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3iv5BeM>.
26. Рішення Конституційного Суду України від 10.06.2003 р. № 11–рп/2003 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» (справа про мораторій на примусову реалізацію майна). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3mfTNiP>.
27. Окрема думка судді Конституційного Суду України Козюбри М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини другої статті 5 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (справа про віковий ценз). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/2FvwsZw>.
28. Рішення Конституційного Суду України від 18.04.2000 р. № 5–рп/2000 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини другої статті 5 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (справа про віковий ценз). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/2FvwsZw>.
29. Рішення Конституційного Суду України від 30.01.2002 р. № 2–рп/2002 у справі за конституційним поданням 63 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 43 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про виборчу заставу). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3k5VOfw>.
30. Рішення Конституційного Суду України від 07.07.2004 р. № 14–рп/2004 у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положен-

- ня абзацу другої частини першої статті 39 Закону України «Про вищу освіту» (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3mex8Ed>.
31. Рішення Конституційного Суду України від 04.06.2019 р. № 2–р/2019 у справі за конституційними поданнями 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про пенсійне забезпечення» та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про пенсійне забезпечення», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про державну службу», «Про судову експертизу», «Про Національний банк України», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про статус народного депутата України», «Про дипломатичну службу», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про Кабінет Міністрів України», «Про прокуратуру», а також Положення про помічника-консультанта народного депутата України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 року № 379/95-ВР. *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3iDyW73>.
  32. Рішення Конституційного Суду України від 04.03.2004 р. № 5–рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах» (справа про доступність і безоплатність освіти). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3hp7Lew>.
  33. Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2019 р. № 12–р/2019 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 135 Житлового кодексу Української РСР. *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3hmpuDz>.
  34. Рішення Конституційного Суду України від 29.05.2002 р. № 10–рп/2002 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу). *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/32mJFgk>.
  35. Рішення Конституційного Суду України від 26.02.2019 р. № 1–р/2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України. *Конституційний Суд України*. URL : <https://bit.ly/3irsuj8>.

Надійшла до редакції 03.02.2020

Mariana ANDRYTS

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Principle of Equality in Decisions of the Constitutional Court of Ukraine

The article analyzes the implementation of the principle of equality in the constitutional legal proceedings of Ukraine nowadays. It has been established that this principle is reflected in the decisions of the Constitutional Court of Ukraine: 1) equality of citizens before the law, which does not exclude differentiation of legal regulation, is guaranteed by the prohibition of «negative discrimination» and is not absolute in scope; 2) equality of everyone (i.e. citizens of Ukraine, foreigners, stateless persons) before the court, including equality of all participants of the judicial process; 3) equality of citizens in duties, which means their equal subordination to the laws of Ukraine; 4) equality (equal significance) of rights and freedoms, the manifestation of which is the equality of material and procedural rights, the equality of positive and negative rights. On the basis of the analysis of the decisions of the Constitutional Court of Ukraine, a number of «ontological factors» that determine the principle of equality and are considered methodologically important for legal characterization, have been identified. The first of the proposed factors is the sphere of social life, i.e. the part of the public space that has become «discriminatorily vulnerable», and in light of this the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine in respect of the principle of equality in the sphere of realization of electoral rights, labor rights, property rights etc. have been systematized. The second factor can be considered the peculiarities (nature) of legal rights that are «in the area of discriminatory risk», which affects the functions of certain legal means of ensuring equality, in particular, the functions of the so-called legislative qualifications. A third reviewed factor is the relationship between human and civil rights. The dependence of the content and scope of the principle of equality on the joint realization of the right to education and the right to free development of one's personality; the right to housing and freedom of movement and free choice of place of residence. The fourth factor of the substantive content of the principle of equality is the criteria of differentiation of legal regulation, namely, «appropriateness» (economic, political, social), «justifiability in a democratic society» and «relevance». The fifth factor is associated with the specificity of guarantees of ensuring the principle under consideration, among which — «accessibility», «free-of-charge» basis of education and health care. As the sixth factor, the correlation of the principle of equality with other principles of law, in particular, with the principles of justice, freedom, presumption of innocence and inadmissibility to hold a person responsible for refusing to testify against him/her, has been substantiated.

Keywords: rule of law, legal principles, human rights and freedoms, The Constitutional Court of Ukraine, principle of equality.